

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspundător: Ioan Corbu, Cluj, Str. Gen. Grigorescu 16.

Se împarte gratuit, în librării 3 Lei exemplarul

(Numărul din urmă fiind de conținut astronomic: *La tache rouge de Jupiter*, etc... s'a trimis pe alte adrese).

Ce lipsește din Dicționarele limbei române.

E într'adevăr caracteristic pentru școla fonetistă. Pe când în dicționarele așe numite ale limbei române, cuvîntul românesc e aprópe coplesit și înecat — iar în scrisul școlei fonetiste aprópe sugrumat — de străinisme de prisos, pe atunci lipsește din aceste Dicționare o bună parte chiar din cuvîntul românesc, din „limba vechiă și înțeleptă“.

O repet, nu o imput autorilor de Dicționare, ci școlei fonetiste, școla anarhiei, care desprețuind ori-ce principii, trecînd peste legile fonetice și chiar gramaticale ale limbei românești, a introdus anarhia în ortografie, impunîndu-ne o simplă grafie, dirésă după regule arbitrare, cari deci nu pot îndatora pe nime să le urmeze*), și nu merită numele de ortografie; iar din ortografie anarhia a trecut în limbă. Ori-ce scârța-scârța, ori-ce străin, care nu știe românește, cucuiat la un ȕiar de afaceri din capitală, are drept să ne spurce limba, cum am arêtat aici de atâte-a ori. Nemică, ce e românesc, nu e bun, ci e batjocorit, vêđă și omenie nu au decăt străinismele și țigănismele, cu cari ne ucid limba vechiă și înțeleptă. Am vêđut în un ȕiar național ironizând cuvîntul rom. „purcede“ (deși e luat în dicționar), căci din scrisul românesc nu străinismele, ci cuvîntul românesc e dat afară „cu rúșine“ (vorba d-lui Sadoveanu), din casa lui, iar după mész se întinde ca în casa lui slavul „porni“, și n'are decăt să ne arunce în casă un scârțaláu

*) Cine-va ne îndemna, să urmăm ortografia fonetică din o datorință de solidaritate; ortografie adevêrată însă nu se duréză cu îndatoriri de solidaritate, ci cu principii; solidaritatea e bună la lucruri bune, nu la anarhie.

anonim ungurismul „andăli“ (e luat în dicționar), și va fi primit în triumf, cum a fost primit „vileag, jăcmăni“ . . . numai cuvîntul românesc e străin și batjocorit, ba chiar sugrumat de bolșevici. Am văzut dîr chiar clasicele și româneștile „cuget, cugutare“ dejosite „măturători de stradă“ și judecate la mîrte de bolșevici, iar în loc au cucuiat în rang de „ministri“ alii cugătărei românești ungurismele pröste „gând, gîndire“! În actul pus la temelie casei unui mare dîr național nu s'au putut lipsi de slavul „leat“ (an), care niciodată n'a intrat în limba românească — sunt urmele șerbiei slavone a limbei române. Asta e firea șerbilor să sărute cătușele șerbiei ca pe o rîmășiță sîntă („latinizare!“ vor sbiera bolșevici, cari au dat afară „cu rușine“ pe rom. „sînt“ — pentru eli numai slavul „sfint“ e „limbă vechiă și înțeleptă“ . . . par' că Slavi ne-au încreștinat!).

În numărul din urmă îndemnam pe fonetiști în ironie, să introducă — după câte țigănisme au introdus — și pe „basamalerchi și hozăntregări“, creșënd, că la așe ce-va nu s'ar putè înjosi. Dar m'am fript. „Hozăntregări“ au devenit deja „limbă vechiă și înțeleptă“ — după ideile fonetiste — și sunt luați în Dicționarul limbei române: „cozondraci“, rîmâne numai să-i refacem după original: „hosenträgeri“, cum ne învîță, că e corect, fonetiști dela „Adevărul“. Vom căta deci să introducem și litera *ä* -- de ce nu? dacă desmățul fonetist cere înlocuirea lui *ch* cu *k*, cum mai bine i-se șede unei „bășade alkătuite după felul și kipul“ unguresc, de ce am și scrie cu *ch* ungurismele „kip, kezeșui, kibzui...“ *ch* n'are rost decât pentru cuvîntul românesc; sau de ce n'am scrie în loc de „cîine“ (tot ort. fonetică*): „kine“, cum rostesc minoritari, dela cari au luat și formele: „măncăruri, smeuri, (pl. dela smeu“), suferă, scrim, în sinea lui**), valah...“ Numai literile *ë*, *đ* nu sunt sufeite, fiindcă le reclamă legile fonetice românești. La atîta desmățare au ajuns scrietori școlii fonetiste, că au introdus în limbă chiar și numirea de „valah“, ce ne-au dat-o (dar nu ne-o mai dau ađi decât în batjocură) minoritari și străini. Am văzut poeți cîntînd în poezie „neamul valah“ tot așe de în serios, cum cîntau vechi poeți: „Numai tu, popor român, . . .“ Nu era decât natural, ca dela „neam“ român să ajungem la „neam valah“ — de ce nu și la „neam olah“? — e evoluția limbei române

*) Care „se pare“ că va deveni și grafia Academiei (v Dicț. Cărți Românești), căci în grafiile fonetice litera nu o statornicesc legile fonetice și gramaticale, ci bunul plac al făuritorilor de grafii.

**) Carageale l'a folosit pentru a-l ironiza, dar scrietori, cari nu șciu românește, îl folosesc ađi în serios, creșënd, că e uzul și evoluția — fonetistă — a limbei.

după ideile școlii fonetiste, școala anarhiei. Vom ajunge să nu ne mai dicem „Români“ (e de origine latină și asta e latinizare la bolșevici), ci „Valahi“ sau „Olahi“, cum își dic Români maghiarizați — n'au dat bolșevici tot așa afară „cugetul și cugotarea“ românescă — „cu rușine“ — maghiarizându-le: „gând, gândire“, și alte nenumărate? Cuvântul românesc are păcatul, că e de origine latină, adecă de origine nobilă, iar democrației integrale îi e rușine de o origine nobilă, cum am vădută și la d-l M. Sadoveanu (Nr. 6—1933), de aceea caută să ne democratizeze limba, adecă să o țiganizeze.

O dechiarăm din nou, că luarea tuturor străinismelor în Dicționar nu numai că o încuviințăm, dar o aflăm neapărat de lipsă, pentruca din studiile și lucrările filologilor să putem cerne și distinge „limba vechiă și înțeleptă“ de străinisme. În Dicționar e locul tuturor străinismelor chiar și a celor mai de prisos, dar nu în limbă, cum înțelege desmățul școlii fonetiste. În limbă vom prepune totdeauna cuvântul românesc tuturor străinismelor și nu întors. *Așe se cultivă limba românescă.*

În acest scop avem să adunăm limba vechiă și înțeleptă — cum a făcut Cipariu — ori-unde s'ar afla, nu numai în scriiturile vechi, ci în toate unghiurile și în toate dialectele cuprinsului românesc. *Ōre dialectele meso- și istoromân nu sunt limbă românescă? Cu ce drept și cu ce minte sunt introduse în scrisul și limba românescă toate țigănișmele dialectului dacoromân, iar limba vechiă și înțeleptă din dialectele meso- și istro-român să nu fiă luate nici cel puțin în Dicționarul limbii române?*)* Marele Cipariu, batjocorit ađi de toți bolșevici și idioți, (nu de filologi adevărați, cari îl cunosc și-l știu prețui), dându-ne și o însemnare de cuvinte românești din dialectul meso-român, cari ne lipsesc, scriea încă în 1847 („Principia de limbă și scriptură“), atrăgând luarea aminte asupra lipsei unui atare „vocabular, care ōre-când Români deșceptându-se a-și prețui limba, cu totă serioșitatea și cu tot studiul istoric, nu vor lipsi a-l construi.“ Am vădută cum „s'au deșceptat“ Români (școala fonetistă), ca să ne ucidă limba românescă. E timpul suprem să culegem și a-gestăm „moștenirea sântă“ a strămoșilor, conservată de acești frați îndepărtați și răsfițați de vitregimea timpului și de cotropirea limbilor străine. De ce să folosim neologismul „pericol“ și să-l inducem în Dicționar ca neologism, când avem pe m. românul „pericul“; de ce ungurismul slav „porunci“, când avem pe m. românul: „demând, ordin“, — „demând“ a fost în-

*) Am vădută că în Dicț. „Cărți Românești“ pe lângă atâtea țigănișme nu s'a aflat de cuviință să se iee nice dacoromânișmele „firos“ (tare de fire, curajos), „firiște“ (soiu, turcism), deși erau apărute în Dicț. Academiei.

trodus de școala lui Cipariu,*) dar a fost dat afară „cu rușine“ de înțelepciunea fonetistă; de ce „mur“ (zid) e luat ca neologism, când el e m. român; sau de ce n'am introduce pe m. rom. „aratra“ (din rădăcina „ara“), nu pentru a înlocui pe străvechiul slav „plug“, dar alătura de e', poeți l-ar pute' folosi pentru necesități de metru sau rimă. În locul unui cuvânt românesc școala fonetistă a putut introduce și câte de ce străinisme, bunăoară rom. „pătrar“ folosit de batjocorita școlă a lui Cipariu, l'au dat afară „cu rușine“ bolșevici, pentru a-l înlocui cu străinismele: „sfert, fărtaiu, firtă, tenchiu, ciosvârtă“...“, numai cuvântul românesc s'nu fiă suferit nici alătura de un străinism?

Ce ne-am mira, că școala fonetistă nu vre să prețuiască tezaurul limbistic m. românesc, când vedem cum ni-l calcă în picioare și pe cel daco-român, ba mărturisește pe față o ură bolșevică față de limba mamă, limba clasică și universală, cu care se mândresc toți Neolatini (afară de „Valahi“), și prin care și limba noastră capătă un caracter universal, și străini ar pute-o ușor învăța — firește limba românească adevărată, nu cea spurcată de școala fonetistă. Dacă e de dorit o „unificare a limbilor“ — după fonetiști dela „Adevărul“ — cuvântul românesc prin însăși originea sa (latină) ne mijlocește cea mai alesă unificare. Ucidând cuvântul românesc, se destrămă și dărâmă cea mai naturală și mai de dorit unificare, și în ființă, pentru a o înlocui cu o țigănie. (Citez aici pe apucate din un dijar frasa: „Gânduri hrănite cu nădejdea unor vremuri mai bune“ — asta e l. *românească*, neolatină? cred bolșevici, că declinand și conjugând românește toate limbile străine, se cultivă l. românească? Decât așe, mai bine esperanto).

Un francez, care ne iubia, Michelet, a fost mișcat de frumuseța limbei românești, auzînd numirea noastră „lăcrimioare“ pentru „muguet“ al lor. Și câte mai avem, dar noi nu le vedem, ba nu le putem nici suferi (adecă bolșevici). Așe, noi dicem „dedeței“, cee-a ce românește nu însenună nemică, și cată să studiăm limba slavă ca s'î aflăm înțelesul: „moșuleț“, (germ. „graues Waldmännchen), când noi avem pe românescul și așe de frumosul „adormițele“, pe care-l necăm cu nefolosirea; sau sîrbul „colilie“ (neînțeles) în loc de rom. „pêrul-đinelor“; ung.

*) Singura și adevărată școlă românească, confundată de cei nepreceptori cu școala latinistă, pe care chiar Cipariu a criticat-o, arătînd totodată netemernicia acuzei de latinizare, ce i-au făcut. Chiar și în Dicționarul Academiei aflăm: „fundămînt, pentru fundament, e formă a școlii latiniste“ — va să dică „fundămînt, eschid, chiar... sunt forme ale școlii latiniste, iar „fundament, exclude, clar... sunt forme ale școlii românești (pôte valahe), cum crede despre sine școala fonetistă.

„căptă'an“ (?) în loc de rom. „somnură“; (o flóre somnură — nu e frumos și poetic?); sau slavul „mac“ (limba rațelor: mac-mac) în locul românescului „somnișor“, care ne amintește și pe latinul: „somnifer“ (un poet încă a cântat „maci somnuroși“).

Dar ce știe școla bolșevică despre frumuseța și nobleța limbei românești, pentru ea sunt „frumose“ numai țigănișmele, cum am văzut în numărul din urmă mărturisind un fonetist, iar nobleța „cugetului“ românesc dejosită „măturător de stradă“. Mai poate fi lăsată limba română pe mâna unor atari scrietori? E timpul suprem ca Academia să pășescă la mijloc cu filologi, singuri competenți, și să statorască limba românească adevărată și obligătoare pentru școle, cum a făcut și Academia maghiară.

În acest scop e lipsă să se adune limba vechiă și înțeleptă și din dialectele meso- și istroromân, pe lângă scriptura vechiă, așa cum a început Cipariu, care a introdus neologisme (neolatine) numai acolo, unde lipsia cuvântul românesc, iar nu ca în anarhia fonetistă, care culege numai străinismele din scripturile vechi, și înlocuiește cuvântul românesc fără alege-re cu ori-ce neologisme, străinisme și țigănișme.

Academia ar pute crede de pe acum doi filologi, unul cu redactarea Dicționarului meso-, altul cu a celui istroromân, ca întregire la Dicționarul limbei daco-române. N'ar da decât câte o fasciculă, căci din aceste dialecte n'au să se culégă și străinismele și nici românismele cunoscute în dialectul decoromân, ci numai cuvintele românești, cari nu se află în dialectul dacoromân, sau se află, dar în alt înțeles, precum și forme românești, fiind acolo ferite de înriurirea slavonă sau unгурescă. Sub românisme înțelegem cuvintele de origine latină, greacă vechiă, geto-tracă (albaneză) și neolatină (italiană, la Istro-Români).

De încheiere redăm aici din lucrarea citată a lui Cipariu acele-ași deșiderate formulate de acest mare îndrumător (transcrise cu ortografia noastră): „E timpul venit să ne fipsăm limba, cum o au fipsată și alte națiuni civilizate, ca să nu mai avem aceea libertate desfrînată *) de a scrie care cum îi place... să ne unificăm limba, să i purificăm materialele, dela cari nimănui să nu-i fiă iertat a se abate după capul și placul său... Materialul este a se culege din toate dialectele românești, din toate ținutele... monumentele... a se cerne și alege ce e român și neromân...“ — asta se numește „latinizare“?! Sunt acolo atâte-a

*) Ce ar țice, dacă ar vedè desmățarea de ați!

și atâte-a principii sănătose *), cari le-am formulat și noi aici înainte de a citi lucrarea lui Cipariu, scrisă aproape cu un secol înainte, dar astrucată „cu rușine”, ca și cuvîntul românesc, de bolșevismul școlii fonetiste. Dar venitorul le va face dreptate. Va veni cântărețul, care va face *limba divină* din batjocorita limbă alui Cipariu, adevărata „limbă vechiă și înțeleptă” românească.

„Eu nu-s decât un sol, eu sunt drumețul
Intârziat, și noaptea iar mă cere,
Sunt flacăra, pe care-o poartă vîntul.

Dar va veni, are să vină cântărețul,
El va cânta *măreța Inviere* —
Veniți cu toți, să bucinăm cuvîntul!”

(St. O. Iosif).

*) Alt citat din aceeași lucrare: „Nu numai etimologia, ci și fonetica limbii române au drept de a fi aprepruite în stabilirea formelor gramaticale și ortografice ale limbii.

Etimologii.

Ciôreci. În Dict. Academiei nu se crede, că ar deriva dela *picîôreci*. Noi credem că chiar acesta e cazul. După cum s'a format din „mână: mîneacă”, s'a format din „picior: picîôrecă”, care nume s'a dat ciôrecilor (purtați ași numai de femei) făcuți pentru picior (jambieres), care înțeles îl au și la Macedo-români, și fiind câte doi (părechiă) au și singularul: „ciôrec”. Numele adevărat al „ciôrecilor” bărbăteșci e „ciôreci infundați”, numire aușită la Năsăud; în ținuturile muntoase espuse la fortune de ninsore femeile poartă ierna „ciôreci infundați ca bărbați”, atributul acesta însă de regulă rămâne, fiind mai ales numai de „ciôreci” bărbăteșci vorba.

Bărbînță, pl. berbințe. S'a creșut că e împrumutat dela Maghiari, ași însă se crede, că e rutenul: „berbeniță”. Terminațiunea slavă „-niță” însă nu se preface în term. rom. „-înță”, bunăoară: „lozniță, rijniță” au rămas așe, și nu s'au prefăcut în „lozință, rijință”. Mai curînd au putut preface Ruteni pe rom. „berbințe” în „berbeniță”. Terminațiunea „-înță” e curat românească (lat. „-entia”), cee-a ce întărește și fenomenul fonetic al prefacerii lui *i* (derivat din *i*) în *i* înainte de *e* dela plural „-ințe”, deși sufipsa*) e dela plural, după *ț* se rostește tot : *ă*, ca la românescul: „semință, pl. seminte”, și e un semn neîndoios de vechime și latinitate. La acesta se mai adaoge, că *ă* din

*) Dela rom. „fige, înfige” (lat. *figere*), aoristul: „fipsei, înfipsei” (lat. *fixi*).

prima silabă (bărbântă) urmat de *i* se preface și el în *e*, semn că derivă din această vocală, ca și în „căpățină“ pl. căpețini (nu căpățâni), unde *i* s'a prefăcut în *i* înainte de *t* dela plural, sau ar trebui să se prefacă, căci *i* după *t* se rostește tot *i*, și totuși *ë*, presupunând după legea fonetică un *i* în silaba următoare, se preface în *e*, s'au s'a prefăcut pe când *i* se rostea *i* și după *t*, sau că *t* încă nu era prefăcut în *f*. Asemenea fenomene fonetice românești nu se află la străinisme, nici chiar la vechile slavisme. În berbințe se face de regulă lapte acru, fermenteză, sunt vase pentru fermenta laptelui. „Fermentum“ însă e contras din „fervimentum“ (acel-ași „fervere“, din care derivă și fierbe), și cum s'a contras „fervimentum“ în „fermentum“, s'a putut contrage și „ferbmință“ în „ferbință“ (sau de-a-dreptul din „fervere: ferventia: ferbință“), iar *f* se rostește și adă pe alocuri: *h*: hiu, herbinte, iar *h* se schimbă cu *b*, ca în hîlbócă, hulbócă și bulbócă (*h*, *b* din *v* latin „volvicare“).

Covîrși, copleși. Primul e slavul „vurși“ cu prefipsa neesplicată: co- (Dicț. Candrea), „copleși“ (neesplicat) în Dicț. Academiei va fi derivat dela „complexire“, pôte să fiă și așe. Dar se pôte și altcum. Înțelesul celor două cuvinte e acel-ași, și au acee-ași prefipsă (co-) și acee-ași terminațiune (-și), deci pot deriva din contragerea alor două cuvinte — cum avem numeroase cazuri. Ar fi latinul: „comple“ și slavul „vrusi“ contrase în două moduri: „co(ple)vîrși“ și „cople(vîrși)“. Vom folosi pe cest din urmă, în care se află întreg cuvîntul original latin: „comple-re“.

Căpăta. Se admite derivarea lui din un latin „capitare“. Alți însă, neaflîndu-l în scripturile vechi, cred că ar deriva din ungar. „kap, kapott“. Asta însă e eschis. Fenomenul fonetic românesc, prefacerea lui *ă* în *e* înainte de *e*, *i* (chiar și înaintea lui *t*): „capăt, capeți“ nu se află la ungurisme. Ar putè însă deriva dela „în capăt“. Când îi plătești țeranului 100 Lei, și și-1 numără, totdeauna adaoge „în capăt“: „o sută lei în capăt“. Cu acesta recunoște nu numai întregătatea sumei, ci și primirea ei, de unde s'a format verbul „încăpeta“, luat și în Dicționarul Academiei, iar din „încăpeta“ s'a putut scurta: „căpeta“, care a ajuns la o circulație mai mare numai cu înmulțirea mijloacelor de plată, cu circulația mai mare a banilor.

Gât. După Dicț. Candrea derivă dela slavul „glut“. După Dicț. Acad. din slavul „glut“ nu se pôte esplica amuțirea lui *l*, iar dela lat. „guttur“ nu se pôte esplica prefacerea lui *u* în *â*. Pentru ce n'ar deriva dela lat. „glutus“=gît, dela care rădăcină s'a format lat. „inglutire=înghiți“. Acest *i* (și nu *a*) s'a prefăcut în *i* în „gît“, care revine la *i* înainte de *e*, *i*. în „înghiți“, ca și în „légîn, legîn“.

Stramă (destramă) pl. strame, sau streme (nu se prea aude decât în verbul „destrăma”, se destreme): fire destrămate dintr'o țesetură. Derivă dela lat. „extremus, extrema”: cee-a ce e la margine, la capăt (estremități), unde se destrămă țesutura. Din „extrema” s'a făcut „streamă”, iar ea după *r*, ca și după labiale se preface de multe ori în *a*, ca în „crapă, crepa”, pe la Năsăud „creapă, crepa”, sau „arată” din „areată” (lat ad-reiterare).

Apuca. Derivă din „a-ocupa: aucupa: acupa” (ca și din „augura: agura”) și prin metateză: „apuca”. Latinul „ocupare” avea în primul loc chiar acel-ași înțeles (ca și „praeripio”): a apuca, a lua ce-va dinaintea cui-va, sau mai înainte (mai întâiu) decât altul.

Pieitor = pentru totdeauna. E forma lui „peritor”, dar acesta nu derivă dela „peri”, cum se crede, căci înțelesul nu prea corespunde, ci dela lat. „peremptorius” cu înțelesul: „definitiv”, ca în frasa: „îl cumpără pieitor (de uric: ungurism).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-Sale Dlui
P. T. D.

biblioteca
universității

Liceul de Stat
Redacția

Loc